Sociálne služby v Európe: prispôsobenie sa novej realite

Úvod

Pandémia COVID-19 narušila poskytovanie a využívanie sociálnych služieb v celej EÚ, a to poskytovateľov prinútilo prispôsobiť sa a rozvíjať nové spôsoby ponúkania ich služieb. Cieľom tejto správy je identifikovať ponaučenia získané z týchto skúseností s cieľom poskytnúť poznatky o rozvoji odvetvia vzhľadom na nové sociálne riziká, ako aj o budovaní jeho odolnosti voči budúcim krízam.

Na to, aby inovácie a ponaučenia z pandémie mali trvalý vplyv, bude nevyhnutné zabezpečiť primerané financovanie, zdroje a konsolidáciu. V tejto súvislosti sa skúmajú trendy sociálnych výdavkov v EÚ za posledné dve desaťročia s cieľom poukázať na priority členských štátov. V správe sa rozoberá aj význam balíka opatrení na obnovu po pandémii, NextGenerationEU, na rozvoj sociálnych služieb v budúcnosti.

Politické súvislosti

Dlhodobý rozpočet EÚ na roky 2021 – 2027 je zameraný na modernizáciu EÚ, pričom prioritou je digitálna transformácia, investície do výskumu a inovácií a zintenzívnenie úsilia o riešenie zmeny klímy s cieľom zlepšiť schopnosť EÚ vyrovnať sa s budúcimi šokmi a vznikajúcimi sociálnymi rizikami. Na financovanie tohto programu Európska komisia zriadila dočasný finančný balík NextGenerationEU v hodnote viac ako 800 miliárd EUR. Členské štáty vypracovali a predložili plány obnovy a odolnosti, aby získali prístup k tomuto financovaniu. Niektoré členské štáty oznámili národné programy na posilnenie odolnosti spoločnosti po pandémii; nedávne výzvy súvisiace so zelenou transformáciou, technológiami a geopolitickou zmenou tiež zdôraznili význam odolnosti v celej EÚ. Prispôsobovanie sociálnych služieb prebieha tak, aby dokázali riešiť dlhodobé a nové výzvy, a to prostredníctvom opatrení súvisiacich s Európskym pilierom sociálnych práv, európskou stratégiou v oblasti starostlivosti, so sociálnym hospodárstvom a s pripravovaným výborom pre odvetvový sociálny dialóg zameraný na sociálne služby.

Hlavné zistenia

Vplyv pandémie COVID-19 na sociálne služby

- Sociálne služby neboli na pandémiu dostatočne pripravené. Toto odvetvie nielenže nemalo dostatočné kapacity, zdravotnícke vybavenie a osobné ochranné prostriedky, aby mohlo reagovať na požiadavky krízy, ale jeho schopnosť efektívne fungovať obmedzovali aj štrukturálne nedostatky. Tieto nedostatky zahŕňajú nedostatočné financovanie, nedostatok zamestnancov, zlé pracovné podmienky a výzvy pri zabezpečovaní dostupnosti, prístupnosti, cenovej dostupnosti a kvality služieb.
- V dôsledku pandémie vznikla naliehavá potreba digitalizácie sociálnych služieb a uľahčenia telepráce. Prechod na teleprácu bol však improvizovaný a vykazoval značné nedostatky. Bolo to mimoriadne náročné v prípade služieb, ktoré predtým poskytovali priamu osobnú pomoc svojim cieľovým skupinám.
- Boli zavedené nové spôsoby poskytovania podporných služieb, napríklad došlo k intenzívnejšiemu poskytovaniu poradenstva v oblasti duševného zdravia a pohody prostredníctvom liniek pomoci a aplikácií. Tieto nové kanály na poskytovanie informácií a podpory by mohli zohrávať úlohu pri zachovaní odolnosti spoločnosti voči budúcim výzvam.
- Účasť na odbornej príprave sa počas pandémie znížila. Zistilo sa, že používanie digitálnych zariadení pri práci koreluje s pravdepodobnosťou absolvovania odbornej prípravy. Hoci je odvetvie zdravotníctva v priemere digitalizovanejšie ako iné odvetvia, približne pätina pracovníkov v odvetví starostlivosti nikdy nepoužíva digitálne zariadenia v práci a možno nevyužíva výhody, ktoré by digitalizácia, automatizácia a robotizácia mohli priniesť.

Sociálne výdavky

- Sociálne výdavky – výdavky verejnej správy na sociálnu ochranu, vzdelávanie a zdravotníctvo – predstavujú najvyšší podiel výdavkov v EÚ. V roku 2020 dosiahli 34,9 % hrubého domáceho produktu (HDP), z toho 21,9 % išlo na sociálnu ochranu, 8 % na zdravotnú starostlivosť a 5 % na vzdelávanie. Odhad na rok 2021 je nižší, ale stále podstatný, a to na úrovni 33,4 % HDP. Tieto číselné údaje poukazujú na to, do akej miery členské štáty pri riadení pandémie uprednostnili sociálny rozmer.
- Pokiaľ ide o medziročnú zmenu, najviac vzrástli výdavky na sociálnu ochranu: ak sa zohľadnia verejné aj súkromné výdavky na sociálnu ochranu, od roku 2019 do roku 2020 sa zvýšili o 8,7 %, čo je historicky najväčší ročný nárast (v porovnaní s 3,8 % v rokoch 2018 – 2019). Výdavky sa v roku 2021 mierne znížili.
- Výdavky na zdravotnú starostlivosť a vzdelávanie vyjadrené ako podiel HDP v EÚ27 boli v rokoch 2004 až 2019 stabilné. Výdavky na obe oblasti sa v roku 2020 (prvý rok pandémie) v porovnaní s rokom 2019 zvýšili. V roku 2021 došlo k miernemu poklesu výdavkov na vzdelávanie, zatiaľ čo výdavky na zdravotnú starostlivosť si udržali dynamiku a zvýšili sa z 8 % HDP EÚ v roku 2020 na 8,1 % v roku 2021.

Plánovanie obnovy a odolnosti

- Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti bol zriadený s cieľom vybudovať silnejšiu a odolnejšiu EÚ po pandémii. Väčšina zdrojov však bude vyčlenená na digitalizáciu a zelenú transformáciu a zdá sa, že podpora bude menšia alebo menej špecifická pre opatrenia zamerané na sociálnu a hospodársku odolnosť.
- Celkový vplyv tohto fondu bude pravdepodobne väčší na menšie hospodárstva s nižšími bežnými sociálnymi výdavkami, pričom bude nanajvýš doplnkový pre krajiny s väčšími ekonomikami a vyššími výdavkami.

Politické ukazovatele

- Vzhľadom na negatívne dôsledky pandémie na poskytovanie sociálnych služieb a skúsenosti získané počas tohto obdobia musí byť prioritou vypracovanie pohotovostných plánov pre poskytovateľov služieb a metodík na hodnotenie týchto plánov.
- Zapojenie rôznych poskytovateľov sociálnych služieb a skupín zainteresovaných strán vrátane neformálne opatrujúcich osôb do posudzovania potrieb a plánovania politík je nevyhnutné: pandémia ukázala význam ich kontaktov s používateľmi služieb a znalostí z prvej ruky o situácii a potrebách používateľov.
- Je potrebné posúdiť potrebu, relevantnosť a dostupnosť odbornej prípravy pre pracovníkov v sociálnych službách, aby sa zabezpečilo, že budú mať zručnosti na vykonávanie svojej práce, na zlepšenie ich kariérnych vyhliadok a zabezpečenie dostupnosti odbornej prípravy a poradenstva počas kríz.
- Pre zamestnancov sociálnych služieb, ktorí sú pri svojej práci vystavení emocionálnym požiadavkám alebo nepriaznivému spoločenskému správaniu, by sa mali zaviesť podporné opatrenia, ako sú linky pomoci.
- Mala by sa posúdiť úloha a potenciál digitalizácie a technologických zmien na všetkých pracovných miestach v odvetviach sociálnych služieb, najmä v jednej pätine pracovných miest v oblasti starostlivosti, kde sa digitálne zariadenia nepoužívajú vôbec.
- Veľké výzvy, ktoré sa objavili v dôsledku pandémie, vytvorili zmenené prostredie, ktorému sa musia sociálne služby prispôsobiť. Musia prijať technologické zmeny a aktívne sa zúčastňovať na vykonávaní politík a opatrení, ktoré môžu túto zmenu podporiť.
- Plnenie cieľov Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti musí byť vyvážené a informácie o cieľoch a uskutočnených investíciách by mali byť ľahko dostupné, aby sa umožnilo monitorovanie pokroku. Zlepšenie schopnosti sociálnych služieb získať prístup k tomuto mechanizmu financovania by prispelo k pokroku pri prispôsobovaní týchto služieb novej realite.

Ďalšie informácie

Správa *Social services in Europe: Adapting to a new reality* (Sociálne služby v Európe: prispôsobenie sa novej realite) je k dispozícii na adrese https://eurofound.link/ef22007 .

Vedúci výskumu: Tadas Leončikas

information@eurofound.europa.eu